

Psychopathologie voor docenten: wat moet je ermee, wat heb je eraan?

Groningen, 5 november 2019
dr. Lies Korevaar

Overzicht

1. Inleiding

2. Omgang met studenten met psychische problemen:

- Communicatieproblemen
- Functiestoornissen
- Ziektebeelden

3. Achtergrondinformatie

Inleiding

Wat heeft hij/zij?

Wat is zijn diagnose?

AD(H)D

DSM-5 criteria AD(H)D

Aandachtstekort

Hyperactiviteit

- let vaak niet goed op details of maakt slordigheidsfouten in schoolwerk of bij andere activiteiten
 - heeft vaak moeite om de aandacht bij een taak te houden
 - lijkt vaak niet te luisteren wanneer iemand het woord tot hem of haar richt
 - heeft vaak moeite om instructies volledig te volgen en maakt schoolwerk, taken of verplichtingen op het werk niet af (niet het gevolg van oppositioneel gedrag of het onvermogen instructies te begrijpen)
 - heeft vaak moeite om taken en activiteiten te organiseren
 - gaat taken die een langdurige mentale inzet vereisen (zoals schoolwerk of huiswerk) vaak uit de weg; heeft er een hekel aan of toont tegenzin ermee te beginnen
 - raakt vaak dingen kwijt die nodig zijn voor taken of bezigheden (bijvoorbeeld opgaven van school, potloden, boeken of gereedschap)
 - wordt vaak gemakkelijk afgeleid door uitwendige prikkels
 - is vaak vergeetachtig bij dagelijkse bezigheden
- beweegt vaak onrustig de handen of voeten of wiebelt op zijn stoel
 - staat op van zijn plaats in de klas of in andere situaties waar wordt verwacht dat iemand blijft zitten
 - rent in situaties waar dit ongepast is vaak rond of klautert overal op (bij adolescenten en volwassenen kan dit beperkt blijven tot een subjectief gevoel van rusteloosheid)
 - kan moeilijk rustig spelen of zich bezighouden met ontspannende activiteiten
 - is vaak in de weer of draaft maar door
 - praat vaak aan een stuk door
 - gooit het antwoord er al uit voordat de vraag is afgemaakt
 - verstoort vaak bezigheden van anderen of dringt zich op
 - heeft vaak moeite met op zijn/haar beurt te wachten

DSM-5 criteria AD(H)D

Aandachtstekort

Hyperactiviteit

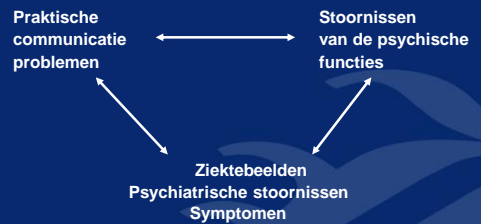
- let vaak niet goed op details of maakt slordigheidsfouten in schoolwerk of bij andere activiteiten
 - heeft vaak moeite om de aandacht bij een taak te houden
 - lijkt vaak niet te luisteren wanneer iemand het woord tot hem of haar richt
 - heeft vaak moeite om instructies volledig te volgen en maakt schoolwerk, taken of verplichtingen op het werk niet af (niet het gevolg van oppositioneel gedrag of het onvermogen instructies te begrijpen)
 - heeft vaak moeite om taken en activiteiten te organiseren
 - gaat taken die een langdurige mentale inzet vereisen (zoals schoolwerk of huiswerk) vaak uit de weg; heeft er een hekel aan of toont tegenzin ermee te beginnen
 - raakt vaak dingen kwijt die nodig zijn voor taken of bezigheden (bijvoorbeeld opgaven van school, potloden, boeken of gereedschap)
 - wordt vaak gemakkelijk afgeleid door uitwendige prikkels
 - is vaak vergeetachtig bij dagelijkse bezigheden
- beweegt vaak onrustig de handen of voeten of wiebelt op zijn stoel
 - staat op van zijn plaats in de klas of in andere situaties waar wordt verwacht dat iemand blijft zitten
 - rent in situaties waar dit ongepast is vaak rond of klautert overal op (bij adolescenten en volwassenen kan dit beperkt blijven tot een subjectief gevoel van rusteloosheid)
 - kan moeilijk zich bezighouden met ontspannende activiteiten
 - is vaak in de weer of draaft maar door
 - praat vaak aan een stuk door
 - gooit het antwoord er al uit voordat de vraag is afgemaakt
 - verstoort vaak bezigheden van anderen of dringt zich op
 - heeft vaak moeite met op zijn/haar beurt te wachten

Communicatieproblemen, Functiestoornissen en Ziektebeelden

Beoordeling van belemmeringen of problematisch gedrag als

- Onderdeel van een communicatieprobleem
- Een consequentie van een functionele beperking
- Een teken van een psychiatrisch ziektebeeld

Psychische aandoeningen bestaan uit

Communicatieproblemen

Definitie van “praktische communicatieproblemen”

- Praktische communicatieproblemen
- bestaan uit voortdurend of in perioden aanwezig, niet algemeen voorkomend gedrag
 - dat overlast of lijden veroorzaakt bij de student of bij anderen; en
 - dat niet door eigen wil van de betrokkene kan worden weggenomen

(naar Brinkman, 1998)

Communicatieproblemen

- Gebruikelijk in het dagelijks leven
- Kan het resultaat zijn van een psychiatrisch probleem, maar meestal niet
- We zijn zelf onderdeel van de communicatie, en daardoor ook onderdeel van het probleem
- Bij het reageren op problematisch gedrag: begin met het te beschouwen als een onderdeel van een communicatieprobleem

Invloed van praktische communicatieproblemen op het begeleidingsproces

- De student wordt helemaal in beslag genomen door de communicatieproblemen. Hij of zij heeft weinig ruimte voor zijn studie en/of de benodigde begeleiding
- De docent wordt helemaal in beslag genomen door de communicatieproblemen. Hij of zij heeft weinig ruimte voor begeleidende activiteiten
- Het onder de knie krijgen van een praktisch communicatieprobleem kan een goed begin zijn voor een begeleidingsproces of een bestaand begeleidingsproces versterken

“(ver)storende communicatie”

- Een andere werkelijkheid
-
- Afhankelijkheid
-
- Energie-probleem
-
- Angst
-
- Manipulerend gedrag

IWP Begeleid Leren

“Praktische communicatieproblemen” Specifieke bejegeningen

- Een andere werkelijkheid
- Afhankelijkheid
- Aansluiten en invoegen
- Parallel contact
- Realiteit aanbieden
- Het beestje bij de naam noemen
- Praktische hulp
- Preciseren afhankelijkheid

Energie-probleem

Clemens is een student die erg moeilijk met anderen communiceert. Als je 's ochtends een gesprekje met hem hebt raakt hij binnen vijf minuten de draad kwijt. Hij maakt dan een vermoeide indruk.

Voorbeelden van bejegeningen:

- Rekening houden met vermoeibaarheid: Maak met Clemens alleen korte praatjes.
- Vraag Clemens of hij denkt dat een gesprek 's middags minder vermoeiend is, of probeer dat gewoon.
- Smoesjes: Clemens zegt dat hij zich te moe voelt voor een gesprek. Jij denkt dat hij gewoon geen zin heeft. Dat zeg je tegen hem en je vraagt of hij dat zelf ook denkt.

Funciestoornissen

Groepen psychische functies

- Cognitieve functies (aandacht en concentratie, bewustzijn, oriëntatie, waarneming, intelligentie, geheugen, denken, executieve functies)
- Affectieve functies (stemming, emoties, lichamelijke reacties)
- Conatieve functies (mimiek, gebaren, drift, wil)
- Persoonlijkheid (persoonlijkheidstrekken, afweermechanismen, geweten)

Andere woorden voor deze groepen zijn:
verstand, emoties, wil en karakter

Interventies bij psychische functiestoornissen

- De oorzaak behandelen
- De functie trainen
- Compenserend gedrag trainen
- De functie compenseren
- In een Begeleid Leren-traject ermee omgaan wil zeggen dat je iemand leert om zo zelfstandig mogelijk met zijn of haar functiestoornis om te gaan

Drie manieren om te reageren op een functiestoornis, voorbeeld aandacht

Training van de functie: training aandacht → verbeterde aandacht

Training compenserend gedrag: bestudeer video van de les in kleine gedeelten → minder negatieve gevolgen van aandachtstekort

Behandeling: behandeling van de depressie → verbeterde aandacht

Ziektebeelden

Overzicht psychiatrische ziektebeelden I

- Ontwikkelingsstoornissen (Verstandelijke beperking, Autisme, ADHD)
- Psycho-Organische stoornissen (Delier, dementie, amnestische stoornis)
- Stoornissen in het gebruik van middelen (Intoxicatie en afhankelijkheid)
- Psychosen (Schizofrenie, schizo-affectieve psychose e.a.)
- Stemmingsstoornissen (Manie, depressie, bipolaire stoornis)

Overzicht psychiatrische ziektebeelden II

- Angststoornissen (Paniekstoornis, pleinvrees, claustrofobie, sociale fobie)
- Dwangstoornis, posttraumatische stressstoornis
- Somatoforme stoornissen (Conversie, hypochondrie)
- Dissociatieve stoornissen (Meervoudige persoonlijkheid, depersonalisatie)
- Persoonlijkheidsstoornissen

Definitie Psychiatrische ziekte

Een psychiatrisch ziektebeeld of psychische stoornis is een samenhangende beschrijving van symptomen en/of syndromen en het beloop daarvan in de tijd

Bij een ziekte hoort ook een idee over de oorzaak ervan

Gebruik van de kennis van ziektebeelden

- bij het begrijpen van behandeling (m.n. medicatie)
- bij het gesprek met student, familie en hulpverleners (m.n. over ervaringen)
- bij het begeleiden van de studie (m.n. de plaats van de ziekte)

Reactie op een psychiatrische diagnose

- Vraag de student hoe zijn aandoening zijn/haar studiegedrag beïnvloedt (functionele beperkingen!)
- Verwijs naar een psychiater of psycholoog

Samenvatting + oefening

In de dagelijkse praktijk kies je hoe je de ervaren belemmeringen bekijkt

Bijna alle belemmeringen en problematisch gedrag kan worden bekeken vanuit alle drie de invalshoeken

Dat heeft niet alleen te maken met je eigen beoordeling of wat er aan de hand is, maar ook met wat je denkt dat er moet gebeuren

Acties volgend op je beslissing

- Communicatieprobleem → verbeteren communicatie reflectie op je eigen rol
- Functionele beperking → psychologische diagnose en behandeling, functietraining, training van compenserend gedrag
- Psychische aandoening → verwijzing naar behandelaar, psychiatrische behandeling

Oefening

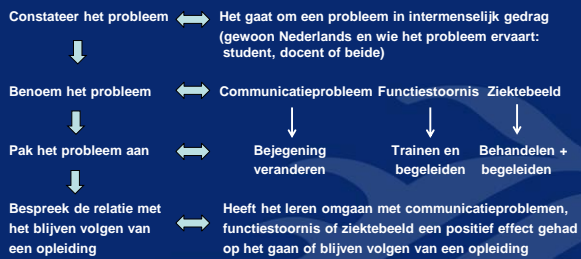
Neem een student met een belemmering of problematisch gedrag. Neem in gedachten een specifiek voorbeeld van dit gedrag op een bepaald moment in de tijd, bv: was angstig toen ik hem afgelopen vrijdagochtend vroeg mij te bellen of het hem gelukt was zijn verslag te maken.

1. Bestempelde je dit gedrag als een communicatieprobleem, als een functiestoornis of als een teken van een psychiatrische ziekte?
2. Wat heb je gedaan? Kwam je reactie overeen met je beoordeling van het gedrag?
3. Wat was het effect van je reactie? Wat zou je de volgende keer anders doen?

Start het gesprek met luisteren en het stellen van vragen

- Toon begrip / actief luisteren
- Vraag naar het persoonlijk verhaal van de student over wat er aan de hand is
- Start het stellen van vragen vanuit je ervaringen met wat er gebeurt
- Onderzoek in gewone taal wat de student weet over zijn/haar beperking
- Mensen die niet over hun beperkingen kunnen praten, kunnen dat vaak wel over de consequenties ervan
- Vraag de student naar zijn/haar eigen ervaringen met het omgaan met de beperking(en)
- Vraag of en zo ja, hoe de problemen het studeren beïnvloeden

Stroomschema

Aangepast naar J. Dröes, 2014

IWP Begeleid Leren

Achtergrondinformatie

IWP Begeleid Leren

<https://wijzijnmind.nl/psychipedia?page=1102&lang=1>

www.begeleidleren.nl

**Hartelijk dank voor jullie
aandacht en participatie**

**Lies Korevaar
e.l.korevaar@pl.hanze.nl**